

İSTİSMARA MARUZ KALAN ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME: NICHD PROTOKOLÜ ÖNERİSİ

Forensic Interviews With Abused Children: The NICHD Protocol

Dr. Eda ERMAĞAN ÇAĞLAR¹ - Dr. Tuğba TÜRK²

Geliş Tarihi: 04.09.2018 Kabul Tarihi: 05.02.2019

ÖZET

Adalet sistemi içerisinde çocuklar sanık, tanık veya mağdur konularında yer alabilmektedir. Sistem içerisinde çocuklardan güvenilir ve geçerli bilgi edinmek suçlu kişilerin cezalandırılmasına katkıda bulunurken suçsuz kişilerin haksız yere ceza almamasını sağlayabilmektedir. Ancak adaletin sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlamada çocukların ifadesini almak, yetişkin ifadesini almaktan farklılık göstermektedir. Çocuklarla yapılan adli görüşmelerde gerekli koşulların sağlanması, uygun görüşme tekniklerinin kullanılması önem arz etmektedir. Bunun için de birçok ülkede çocuklarla yapılan adli görüşmelerde bir standart sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu standartlar sağlanırken katı kurallar dizisi yerine esnek ilkeler uygulanmakta, yarı yapılandırılmış görüşme protokollerinin kullanımıyla çocuklardan alınan ifadelerin güvenilirliği artırılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu protokollerden biri de yaygın olarak kullanılan NICHD protokolüdür. Ülkemizde de adalet sisteminde çocukların ifadelerini çocuğun yararı ilkesi çerçevesinde almak amacıyla Çocuk İzlem Merkezi ve Adli Görüşme Odaları kurulmuş ve burada görev alacak uzmanlar profesyonel açıdan desteklenmeye çalışılmaktadır.

ABSTRACT

Children can take part in the judicial system as defendants, witnesses or victims. In this system, acquiring reliable and valid information from children can help punish the criminals and avoid unfair punishment of innocent people. However, taking the testimony of children to secure the justice, is different from taking the testimony of adults. Provision of the suitable conditions and the use of appropriate interview techniques are important for judicial interviews with children. Therefore, many countries are trying to establish standards for the forensic interviews with children. When establishing these standards, flexible principles are applied instead of rigid rules and it is aimed to increase the reliability of testimonies of children by the use of semi-structured interview protocols. The widely used NICHD protocol is one of these protocols. Monitoring Centers and Judicial Interview Rooms for Children have been established in our country to take the testimonies of children in the judicial system for the best interests of the child and the specialists to work there have been supported in professional terms. Despite these developments, the lack of a forensic interview protocol uniting the specialists in a single common practice, causes differences in practice both for the relevant institutions and specialists.

¹ University of Northampton, Faculty of Health and Society, e-posta: eda.e.caglar@northampton.ac.uk, ORCID ID: 0000-0002-9690-2898

² Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, e-posta:tugbatürk@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4361-3769

Mevcut gelişmelere karşılık uzmanları ortak bir uygulamada birleştiren bir adli görüşme protokolünün olmaması hem ilgili kurumlar hem de uzmanlar açısından uygulamalar esnasında farklılıkların yaşanmasına sebep olmaktadır. Uygulamalardaki farklılıklar ise, çocuklarla yapılan adli görüşme sürecinde uzmanların belirsizlik yaşamalarına; süreç içerisinde çocuğun yeniden travmatize olmasına ve bu temel dinamikler neticesinde edinilen bilgilerin güvenilirliğinin sorgulanmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, söz konusu çalışmayla adli görüşme sürecinde kurumlar bazında ortak bir görüşme protokolünün uygulanmasının önemine değinilmiş ve örnek bir model olan NICHD protokolünün alanda çalışan uzmanların hizmetine sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: NICHD protokolü, adli görüşme, çocuk istismarı, görüşme modeli

Differences in practice cause that specialists experience uncertainties during the judicial interviews with children, children get re-traumatized during the process and consequently, the reliability of the acquired information becomes questionable. In this context, this study discusses the importance of the implementation of a common forensic interview protocol to be followed by institutions and aims to provide the specialists of the field with NICHD protocol, which sets a good example.

Keywords: NICGD protocol, forensic interview, child abuse, interview protocol

GİRİŞ

Çocuk cinsel istismarı, doğası gereği fiziksel güç kullanımının nadir olması³, çocukların olayı hemen anlatmamaları⁴ veya anlatamamaları, adli muayene sırasında bulgulara rastlanmayışı⁵ gibi nedenlerle hem araştırması ve kanıtlanması karmaşık ve zor olan bir suç⁶ olduğunu hem de çocuğun tanık ifadesinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. ⁷ Fiziksel istismar ise çocuğu disiplin etme yöntemi olarak görülümekte⁸, normalleştirilmekte ve bu nedenle istismarın gizli kalma olasılığı arttırılmaktadır. Bunun ötesinde fiziksel istismar da gizli bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. ^{9,10}

---

³ World Health Organization. (2003). Guidelines for medico-legal care of victims of sexual violence. Geneva.

⁴ DePure, D.P. & Sites, J. (2015). Child Abuse Investigation Field Guide. Massachusetts: Elsevier

⁵ Dağlı, T., İnanıcı, M.A. (2010). Üniversiteler için Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık.

⁶ Peixoto, C.E., Ribeiro, C., & Lamb, M., (2011). Forensic interview protocol in child sexual abuse. Why and what for?. In T. Magalhaes (Ed), *Abuse & neglect series: To improve the management of child abuse and neglect* [Vol.1]. (pp.133-160). Porto: SPECAN.

⁷ Dağlı, T., İnanıcı, M.A. (2010). Üniversiteler için Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık.

⁸ Şahin Dağlı, F. (2017). Fiziksel ceza ve çocuk üzerine etkileri. Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 11(2), 11-12.

⁹ Glaser, D. (2005). Child maltreatment. *Psychiatry*, 4(7): 53-57.

¹⁰ Taylor, C.A., Hamvas, L., Rice, J., Newman, D.L., & DeJong, W. (2011). Perceived social norms,

Adli süreç içerisinde mağdurun ifadesini eksiksiz ve hatasız bir şekilde almak, sonuçları düşünüldüğünde hem mağdur hem de sanık için önemlidir¹¹. Başka bir ifadeyle adli görüşme uygulamasının kalitesi hem mağdur çocuğun hem de masum şüphelilerin haklarının korunması açısından son derece önemlidir.^{12,13} Çocuğun ifadesi alınırken hatalı pozitif ve hatalı negatif olmak üzere adli bağlamda iki tür hata ortaya çıkabilmektedir. Hatalı pozitif, istismar olmadığı halde var olduğuna dair bir sonuca ulaşmaktır. Hatalı negatif ise istismar olduğu halde olmadığına dair bir sonuç elde etmektir.¹⁴ Öte yandan hatalı negatif sonuca ulaşma oranı ise hatalı pozitif oranından daha yüksek görünmektedir.¹⁵

Adli görüşme tanık, mağdur ve sanık konumundaki çocukların dinlenerek, elde edilen bilgilerin kayda geçirilerek raporlaştırılmasıdır.¹⁶ Adli görüşmeler araştırmalarla desteklenen, çocuğun gelişimine uygun ve destekleyici bir şekilde objektif bir tutumla sürdürülmelidir.¹⁷

Çocuklarla yapılan adli görüşmelerde temel nokta görüşmenin çocuk merkezli bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi ve olaya ilişkin iddialarla ilgili bir seri hipotez üretilebilir şekilde yürütülmesidir. Örneğin, görüşmeci olaya ilişkin bağlamı dikkate alarak kötü amaçlı dokunma ile tıbbi amaçlı dokunmayı ayırt edebilmelidir. Görüşme sürecinde görüşme akışı görüşmeci tarafından yönlendirilirken çocuğun ifadeleriyle, çocuğa özgü kelimelerle içerik

---

expectations, and attitudes toward corporal punishment among an urban community sample of parents. *Journal of Urban Health*, 88(2), 254-269.

¹¹ Malloy, L.C., Katz, C., Lamb, M.E., & Mugno, A.P. (2015). Children's requests for clarification in investigative interviews about suspected sexual abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 29(3), 323-333. doi: 10.1002/acp.3101.

¹² Pipe, M.E., Orbach, Y., Lamb, M., Abbott, C.B., & Stewart, H. (2008). Do best practice interviews with child abuse victims influence case processing. Unpublished report, US Department of Justice. ISO 690.

¹³ Pipe, M.E., Orbach, Y., Lamb, M., Abbott, C.B., Stewart, H. (2013). Do case outcomes change when investigative interviewing practices change? *Psychology, Public Policy, and Law*, 19(2), 179-190.

¹⁴ Block, S.D., Foster, E.M., Pierce, M.W., Berkoff, M.C., Runyan, D.K. (2013). Multiple forensic interviews during investigations of child sexual abuse: A cost-effectiveness analysis. *App Dev Sci*, 17(4), 174-183.

¹⁵ Herman, J.L. (2005). Justice from the victim's perspective. *Violence Against Women*, 11(5), 571-602.

¹⁶ Atılğan, E.Ü. , Yağcıoğlu, S. ve Çavdar, Y. (2014a). Çocuklarla adli görüşme odaları ihtiyaçları, iyi uygulama örnekleri ve çocuklarla adli görüşme standartları özet rapor. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.

¹⁷ Steele, L.C. (2012). The Forensic Interview: A Challenging Conversation. In P. Goodyear-Brown (Ed.), *Handbook of child sexual abuse identification, assessment, and treatment*. In (99-120). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

raporlaştırılmalı, görüşmeci kendi yorumlarını çocuğa yansıtılmamalıdır.¹⁸ Adli görüşme yarı yapılandırılmış, esnek, çocuğun dikkat ve motivasyonunu hesaba katan görüşmeler olmalıdır. Böylece, yapılandırılmış görüşmenin katılığını, yapılandırılmamış görüşmenin ise güvenilir olmayışını bertaraf edebilmelidir.¹⁹ Uzmanın, adli görüşmeyi, çocuğun olaya ilişkin ifadesini etkilemeyeceği, yönlendirmeyeceği; çocuğu psikolojik olarak incitmeyeceği, travmatize etmeyeceği bir şekilde gerçekleştirmesi önemlidir.²⁰ Bu bağlamda, istismara maruz kalan çocukla görüşme yapan uzman genellikle psikolog, sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman, kolluk kuvvetleri gibi farklı uzmanlar olsa da çocuk istismarı vakalarında çocukla nasıl görüşme yapılacağına ilişkin araştırmalara, güvenilirliği kanıtlanmış uygulama kılavuzlarına ve güncel, bilimsel fikirlere aşına olmalıdır.²¹ Söz konusu uzmanlar hem adalet sisteminin gereksinim duyduğu bilgilere hem de çocuğun psikolojik özelliklerine ve travmanın ondaki etkilerine duyarlı olmalıdır.²²

İddia edilen istismar olayında bilgi kaynağının anahtarı çocuk olduğu için görüşmenin yetkin bir şekilde yapılması önemlidir. Dolayısıyla istismar mağduru olduğundan şüphelenilen çocukla adli görüşme özel bir beceridir.²³

Garven ve arkadaşları²⁴ uygun olmayan görüşme tekniklerinin dört kategori altında toplanabileceğini belirtmişlerdir. Bunlar fikir vericilik, etki, pekiştirme ve doğrudan deneyime bağlı çıkarım yapma yani dolaylı görüşmeye çevirmedi. Uzmanlık dışı görüşmelerin olmaması için görüşmecinin sahip olması gereken

---

¹⁸ State Of Michigan Governor's Task Force On Child Abuse And Neglect And Department Of Human Services. (2011). Forensic interview protokol. (3rd edition). https://www.michigan.gov/documents/dhs/DHS-PUB-0779_211637_7.pdf . (3 Eylül 2016 tarihinde indirilmiştir.)

¹⁹ Wood, B., Orsak, C., Murphy, M. & Cross, H.J.(1996). Semistructured child sexual abuse interviews: interview and child characteristics related to credibility of disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 20 (1), 81-92.

²⁰ Themeli, O., & Panagiotaki, M. (2014). Forensic interviews with children victims of sexual abuse: the role of the counselling psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1-19.

²¹ Faller, K. C. (2007a). Forensic and Clinical Interviewer Roles in Child Sexual Abuse. In K.C. Faller (Ed.), *Interviewing Children About Sexual Abuse: Contraversies and Best Practice*. (pp. 3-10). New York: Oxford University Press, Inc.

²² Atılgan, E. Ü. , Yağcıoğlu, S. ve Çavdar, Y. (2014b). Çocuklarla Adli Görüşme için Rehber. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.

²³ American Professional Society on the Abuse of Children. (2012). Practice guidelines: Forensic interviewing in cases of suspected child abuse. http://www.childfirstpa.com/wp-content/uploads/2014/07/APSAC_FI_Guidelines_2012.pdf. (25 Aralık 2016 tarihinde indirilmiştir)

²⁴ Garven, S., Wood, J. M., Malpass, R. S., & Shaw III, J. S. (1998). More than suggestion: The effect of interviewing techniques from the McMartin Preschool case. *Journal of Applied Psychology*, 83(3), 347-359.

birtakım beceriler bulunmaktadır.²⁵ Bu nedenle istismar mağduru olan çocuklarla yapılan adli görüşmelerin katı olmayan protokollerle yapılması ve alanda çalışan uzmanların bu konuda farkındalık kazanmaları önemli görülmektedir.

İstismar mağduru çocuklara yönelik hazırlanan bütün protokoller görüşmenin amaçlı ve planlı olmasına, görüşmecinin rolüne ve becerilerine, görüşme kural ve ilkelerine, görüşme teknik ve aşamalarına işaret etmektedir.²⁶ Bu protokoller katı kurallar dizisi olmayıp, gerekli bilgilerin alınması ve sonraki adli aşamalar için uyulması gereken ilkeler konusunda rehberlik etmektedir.²⁷

Görüşme protokollerinde ve kılavuzlarda genel olarak video aracılığı ile ilgili kişileri, saati ve yeri belgelemek, görüşme hakkında çocuğu bilgilendirmek, çocuğun yetkinliğini değerlendirmek (doğru ve yanlış ayrımını anlama durumu gibi), çocukla görüşmeyi yürütebilecek şekilde uygun ilişkiyi sağlamak, çocuğun gelişimini değerlendirmek, çocuğun davranış, duygulanım gibi genel işlevlerini değerlendirmek, görüşme kurallarını açıklamak, görüşmeyi uygulamak, ilgili konuya giriş yapmak, çocuğun serbest anlatısını dikkate almak, ek ayrıntılar elde etmek, bilişsel görüşmeyi uygun şekilde sonlandırmak şeklinde gerçekleştirilmektedir.²⁸

Cirlugea ve O'Donohue'ye göre²⁹ bir protokolü izleyerek görüşme yapmanın birçok faydası bulunmaktadır. Görüşme bazında elde edilen bilgilerin geçerliliğinin yanı sıra adli görüşme protokolleri doğrultusunda ele alınan vakalarda araştırmacılar arası güvenilirlik, yapıyı oluşturan bileşenlerin geçerliliği, yordayıcı geçerlilik, hassasiyet, gelişimsel uygunluk, kültürel duyarlılık, uygulama sahaları da değerlendirilebilmektedir.

Söz konusu nedenler doğrultusunda, bu çalışma ile ilk olarak uygun görüşme koşullarının sağlanabilmesi adına oluşturulan adli görüşme odalarından ve adli görüşme odalarına ilişkin yaşanan sorunlar ele alınacaktır. İkinci olarak da,

---

²⁵ Wood, J. M., & Garven, S. (2000). How sexual abuse interviews go astray: Implications for prosecutors, police, and child protection services. *Child Maltreatment*, 5(2), 109-118.

²⁶ Themeli, O., & Panagiotaki, M. (2014). Forensic interviews with children victims of sexual abuse: the role of the counselling psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1-19.

²⁷ Davies, D., Cole, J., Albertella, G., McCulloh, L., Allen, K. & Kekevan, H. (1996). Model for conduction forensic interviews with child victims of abuse. *Child Matreatment*. 1(3), 189-199.

²⁸ Faller, K.C. (2007b). Interviewing Children About Sexual Abuse. In K.C. Faller (Ed.), *Interviewing Children About Sexual Abuse: Contraversies and Best Practice*. (pp. 66-89). New York: Oxford University Press, Inc.

²⁹ Cirlugea, O., O'Donohue, W.T. (2016). Review of Psychometrics of Forensic Interview Protocols with Children. In W. T. O'Donohue & M. Fanetti. (Ed.), *Forensic Interviews Regarding Child Sexual Abuse: A Guide to Evidence-Based Practice* (pp. 237-257). Switzerland: Springfield.

özellikle cinsel istismar mağduru çocuklarla gerçekleştirilen adli görüşmelerde çocuklardan daha güvenilir bilgi alabilmek adına çok sayıda ampirik ve saha çalışması neticesinde örnek bir model olarak sunulan Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolü'nden (The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol) faydalanılarak alanda yaşanan sınırlılıklara ilişkin çözüm önerileri sunulacaktır.

A. Görüşme Odalarının İşleyişine İlişkin Yaşanan Sorunlar

Adalet Bakanlığı, 2015-2019 Stratejik Planı kapsamında çocuğun adalet sistemi içerisinde etkin bir şekilde korunması amacıyla kurumlar arası işbirliğinin sağlanması ve artırılmasını, adli süreç kapsamında çocuklar için özel önlemlerin kullanılmasını ve aile içi şiddetle mücadelede koruma ve soruşturmanın etkinliğinin artırılmasını amaçlamıştır.³⁰ Ayrıca, belirtilen amaçlar doğrultusunda uygun fiziksel ortamlar ve işlevsel görüşme teknikleri sağlanarak adli gerçeklerin ortaya çıkarılması ve adli görüşmelerin devam ettirilmesi halinde ikincil örselenmelerin önlenmesi hedeflenmiştir.

Söz konusu hedefler bağlamında, 2015-2019 Stratejik Planı'nda fiziki koşulların sağlanması için adli görüşme odaları tanımlanmıştır. Bu noktada, adli görüşme odalarının;

1. Birbirine yakın olacak şekilde görüşme, bekleme ve gözlem odası olmak üzere en az üç bölümden oluşması;
2. İdeal ısı, ışık, yalıtım ve havalandırmaya sahip olmak üzere en az yirmi dört metrekare olması,
3. Odanın binanın sessiz bir yerinde olması ve ayrı bir giriş kapısının olması ve
4. Farklı yaş gruplarına hitap edecek şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir (TC Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, 2017)³¹.

Belirtilen özelliklere ek olarak, görüşme yapılan kişinin fark etmeyeceği şekilde biri yüzüne biri odanın geneline odaklanacak şekilde iki kameranın bulunması; görüşme ses kayıtlarının tutulabilmesi için mikrofon ve kulaklık bulunması; görüntü ve çekimlerin Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) ve Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) ile uyumlu olması; içeride görüşmenin

---

³⁰ TC Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, (2017). Adli görüşme odaları <http://www.magdur.adalet.gov.tr/hakkinda01253> adresinden 24 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.

³¹ TC Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, (2017). Adli görüşme odaları <http://www.magdur.adalet.gov.tr/hakkinda01253> adresinden 24 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.

olduğunu belirten bir uyarı yazısının bulunması; odada oyuncak, boyama kalemleri, kağıt vb. materyallerinin yer alması gerektiğine dikkat çekilmiştir.³² Böylelikle, gözlem, görüşme ve bekleme odalarından oluşan bu sistemle beraber, mağdurlar, suça sürüklenen çocuklar ve tanıklar ifade ve beyanlarını dinleyici, savcı, hâkim ve avukat olmadan adli görüşmeciler aracılığıyla bu odalarda verebilmektedir.³³ Mağdur, suça sürüklenen çocuk veya tanık adli görüşmecisiyle birlikte görüşme odasında sürece katılabilmekte ve aynı anda hâkim/savcı ve avukat süreci gözlem odasından veya duruşma salonundan kameralar aracılığıyla izleyebilmekte; ihtiyaç duyulan noktalarda adli görüşmeciyeye bağlanıp sürece müdahale edebilmektedir.³⁴

Belirtilen amaçlar ve hedeflenen fiziki koşullar doğrultusunda 3 Nisan 2017'de Adalet Bakanlığı'na bağlı Mağdur Hakları Daire Başkanlığınca Türkiye'de 30 adliyede adli görüşme odaları pilot uygulama olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.³⁵ 26 Kasım 2018'de Adalet Bakanı Abdülhamit Gül'ün yapmış olduğu açıklama neticesinde ise, adli görüşme oda sayısının 49 ilde toplam 60 adet olduğu anlaşılmaktadır.³⁶ Adli görüşme odalarının uygulamada yönetmelikte belirtilen şekliyle gerçekleştirilip gerçekleştirilemediğine dair bilgi ise, alan yazında önemli bir sınırlılığa sahiptir. Bununla birlikte, adli görüşme odalarında yaşanan sıkıntıların ele alındığı çalışmada Şamar (2018), adli görüşme odalarında mağdurla yapılan görüşmeden sonra mağdurlara doldurulan formların Mağdur Hakları Daire Başkanlığından istenildiğini ancak olumsuz cevap alındığını belirtmiş; hizmetten yararlananların (mağdurların, tanıkların) gözünden adli görüşme odalarının değerlendirilememesini veya değerlendirme araçlarına ulaşamamasını çalışmanın önemli sorunları arasında olduğuna dikkat çekerek³⁷ konuya ilişkin ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşamadığının altını çizmiştir.

---

³² TC Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, (2017). Adli görüşme odaları <http://www.magdur.adalet.gov.tr/hakinda01253> adresinden 24 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.

³³ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

³⁴ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

³⁵ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

³⁶ <https://www.haberler.com/bakan-gul-49-ilde-60-adet-adli-gorusme-odasi-11475397-haberi/> adresinden 13 Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.

³⁷ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Adli görüşme odalarının beraberinde gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise, Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde hazırlanan Mağdura Yaklaşım Kılavuzu'dur. Mağdura Yaklaşım Kılavuzu'nun amacı, mağdurlara yönelik temel yaklaşım standart ve ilkelerini tek bir belgede toplayarak suç mağdurları ile temas halinde olan uzmanlara uygulamalarında yol göstermek ve mağdurların haklarına saygılı ve duyarlı bir yaklaşım sergilemelerine destek vermek olarak belirtilmiştir (Mağdura Yaklaşım Kılavuzu, 2016)³⁸. Söz konusu kılavuzda adli süreç içerisinde mağdurla temas halinde olacak uzmanlar için yaklaşım önerileri ele alınmış ve mağdura yaklaşımda dikkat edilmesi gereken hususların altı çizilmiştir. Ayrıca ikincil mağduriyet kavramı ele alınarak suçtan mağdur olanların ikincil mağduriyet yaşamalarını engellemek adına uzmanların neler yapabileceğine, nelere dikkat etmeleri gerektiğine yer verilmiştir. Mağdurla sağlanacak iletişimde mağdurun temel gereksinimlerinin neler olabileceği belirtilerek kullanılması önerilen iletişim tekniklerinden ve kaçınılması gereken iletişim engellerinden bahsedilmiştir. Ancak, kapsamlı bir şekilde hazırlanan kılavuzda, görüşmeyi yürütecek uzmanlara asli desteği sağlayacak olan adli görüşme protokollerine ilişkin bilgilere yer verilmediği ve günün sonunda adli görüşme sürecinin yönetilmesi hususunda uzmanların cevapsız bırakıldığı dikkat çekmektedir.

Mağdur Hakları Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde hazırlanan bir başka kılavuz ise Kırılğan Gruplar, Özellikli Durumlar ve Adli Görüşme Süreçleri³⁹ başlığı ile yayınlanmıştır. Bu kılavuz dört bölümden oluşmakta olup, üçüncü bölümde adli görüşmenin temel özelliklerinden bahsedilmiştir. Görüşme süreci, adli görüşme öncesinden adli görüşme sonlanana kadar adım adım anlatılmıştır. Kılavuzda, adli görüşme odalarında yapılan görüşmelerde, hakların anlatılması, temel kuralların açıklanması, gerçeği anlatmanın önemi, serbest anlatıyı destekleme ve sorgulama aşamalarının yer alması gerektiği belirtilmiştir. Temel haklara ait ilgili bölümde, sanık, tanık ve mağdur pozisyonunda olan çocuklar için ayrı ayrı açıklamaların yer aldığı ve bazı görüşme aşamalarına yönelik olarak örnek cümlelerin verilmiş olduğu dikkat çekmiştir. Kılavuzun ekler kısmında ise adli görüşme süreci ile ilgili kontrol listesi yer almaktadır. Bu kısımda görüşme sürecinin adımları daha detaylı ele alınmış olmasına rağmen herhangi bir örnek cümleye ve/veya yönergeye rastlanmamaktadır. Ayrıca, çocuklarla yapılan adli görüşmelerde sürecin önemli bir parçası olarak görülen çocuğun uzun süreli hafızasını ölçmeye yarayan geçmişe dair soruların veya çocuğa ait zaman kavramını anlamak için dün ve bugüne ait soruların sorulmasına yönelik

---

³⁸ TC Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Mağdura Yaklaşım Kılavuzu (2016). <http://magdur.adalet.gov.tr/magdura-yaklasim-kilavuzu-01193> adresinden 13 Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.

³⁹ Kırılğan Gruplar, Özellikli Durumlar ve Adli Görüşme Süreçleri, <http://www.magdur.adalet.gov.tr/images/ago-uzman-modulu.pdf> adresinden 14 Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.

herhangi bir maddenin bulunmadığı görülmektedir. Buna ek olarak, kılavuzda, çocuğun uzmana sorusu olup olmadığı, gerektiğinde uzmana ulaşabileceğine dair güven veren ve onunla tekrar nasıl irtibat kuracağını belirten görüşmeyi sonlandırma aşamasına ilişkin detaylar bulunmamaktadır.

UNICEF Türkiye desteği ile Ümit Atılgan, Yağcıoğlu ve Çavdar (2014)⁴⁰ tarafından hazırlanmış olan çocuklarla adli görüşme rehberinde ise, adli görüşmeye ilişkin kavramların ve adli süreçte yer alacak kişilerin rollerinin detaylı bir şekilde açıklandığı görülmüştür. Ayrıca, söz konusu rehberde diğer kılavuzlardan farklı olarak adli görüşme süreci basamaklandırılmış ve her basamağa ilişkin olarak görüşmeci tarafından ele alınması gereken hususlar (güven oluşturma, iletişimin sağlanması vb.) belirtilmiştir. Ancak, rehberin diğer kılavuzlarla benzer eksikliklere sahip olduğu ve görüşmeyi yürütecek uzmana tam bir yol haritası çizmediği gözlenmiştir.

Mevcut sorunun uygulamadaki yansımaları adli görüşme odasında görev yapan uzmanlar tarafından da dile getirilmiştir.⁴¹ Uzmanların, yapılan görüşmelerde, dosya paylaşımında yaşanan aksamalar sebebiyle, görüşme yapılacak kişiye ve adli olaya ilişkin ön bilgileri zaman zaman görüşme öncesinde alamadıklarını ve görüşmeye hazırlıksız bir biçimde girmek zorunda kaldıklarını; özellikle çocuğun da neden geldiğini bilmediği görüşmelerde görüşmeye neden olan olayın ayrıntılarının belirlenilmesinin daha da imkansız olduğu görüşme esnasında çocuğun görüşmede işbirliği kurmak istemediği anların olduğu ve bu anlarda çocuğu iletişime çekmekte ne yapabileceklerini bilemediklerini; görüşmenin diğer tarafında süreci takip eden hakim ve savcının edinmek istedikleri maddi gerçekliklere ilişkin bilgileri (olay olmuş mu olmamış mı, kaç kere olmuş vb.) ısrarla talep etmeleri neticesinde görüşmenin akışının sağlanamadığı yönünde temel sorunlardan bahsettikleri belirlenmiştir.⁴² Bu hususta, çalışmada detayları belirtilecek olan Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolüne (NICHHD) ilişkin uygulamalar da göz önünde bulundurulduğunda, çocuklarla yapılan adli görüşmelere dair olası detayları görüşme aşamaları kapsamında adım adım ele alan bir protokolün kullanılmasının, uygulamada yaşanan söz konusu sıkıntıların giderilmesinde etkili olacağı görülmektedir.

---

⁴⁰ Ümit Atılgan, E., Yağcıoğlu, S., Çavdar, Y. (2014). Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber. Ankara: Unicef Türkiye.

⁴¹ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

⁴² Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

B. Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolü (NICHD)

Adli süreç içerisinde, Kanada, Finlandiya, İskoçya, İsrail, Japonya, Kore, Norveç, Portekiz ve Amerika Birleşik Devletleri'nde etkin bir şekilde kullanılan⁴³ söz konusu protokol hafızadan geri çağırma ve iletişim teknikleri dizilerini içermektedir. Protokolün kullanımı çocukla yapılan adli görüşmede görüşmeciye adım rehberlik ederek görüşmenin detaylandırılmasını sağlamaktadır.⁴⁴

Öncelikli olarak, söz konusu protokolün en kuvvetli yönlerinden biri olarak görülen serbest anlatım sorularına görüşmenin bütün aşamalarında yer verildiği dikkat çekmektedir.

Protokolde yer alan ve aşağıda bazı örnekleri verilen serbest anlatım sorularının çocuklardan alınan bilgilerin işlevselliğini arttırdığı araştırmalar tarafından da desteklenmiştir.^{45, 46}

“Sana söylediğim gibi benim işim başına gelen olaylar hakkında çocuklarla konuşmak. Neden burada olduğunu (buraya geldiğini/benim burada olduğumu) bana anlatman çok önemli. Annenin (babanın, dedenin, büyük annenin vb.) seni neden bugün buraya getirdiği (veya neden bugün seninle konuşmak için buraya geldiğim) hakkında ne düşünüyorsun, bana anlatır mısın?”

“Birkaç gün (hafta) önce okulun ilk günüydü (tatildi, doğum günündü vb.). Bana o gün yaşanan herşeyi anlatır mısın?”

“O günü (etkinliği, partiyi vb.) iyi düşün ve sabah uyandığın zamandan (çocuğun bir önceki soruya verdiği cevapta bahsettiği an/ etkinliğin bir bölümü) ... zamana kadar neler olduğunu bana anlat.”⁴⁷

---

⁴³ La Rooy, D.J., Brubacher, S.P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I.I., Korkman, J., Myklebust, T., Naka, M., Peixoto, C.E.E., Roberts, K.P., Stewart, H., Michael E. Lamb, M.E., (2015). The NICHD protocol: A review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2(1), 76-89.

⁴⁴ Benia, L. R., Hauck-Filho, N., Dillenburg, M. & Stein, L. M. (2015). The NICHD investigative interview protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(3), 259-279. doi: 10.1080/10538712.2015.1006749

⁴⁵ Pipe, M.E., Orbach, Y., Lamb, M., Abbott, C.B., & Stewart, H. (2008). Do best practice interviews with child abuse victims influence case processing. Unpublished report, US Department of Justice. ISO 690.

⁴⁶ Sternberg, K.J., Lamb, M.Y., Orbach, E., Esplin, P.W., & Mitchell, S. (2001). Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free-recall prompts in the course of forensic interviews. *Journal of Applied Psychology*, 86 (5), 997-1005.

⁴⁷ The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol

NICHD protokolü açık uçlu sorular kullanarak hem daha küçük yaşlardaki hem de daha büyük yaşlardaki çocukların bildirimlerini arttırmada etkilidir. Söz konusu protokol, örneklerle de belirtildiği üzere çoğunlukla açık uçlu soruların tercih edilmesi ve daha az yönlendirici, öneri ifadeli sorulara yer verilmesi sayesinde olaya dair daha fazla detayın ortaya çıkarılmasına imkan vermektedir.⁴⁸ Bu durum görüşmeci tarafından yapılan yönlendirmelerin neden olabileceği çocuk görgü tanığının olay belleğinden uzaklaşmasını da engellemekte⁴⁹ ve sadece çocuğun ifade ettiği bilgiler doğrultusunda olaya odaklanılmasını sağlamaktadır.

Çocuk istismarı mağduru çocuklarla yapılan protokole dayalı görüşmeler ve standart görüşmeler karşılaştırıldığında ise protokole dayalı görüşmelerde daha fazla açık uçlu soru ve daha az seçenekli soru kullanıldığı görülmüştür.⁵⁰ Öyle ki bu oran açık uçlu soru sorma açısından protokole dayalı görüşmelerde %89, standart görüşmelerde %36 olarak belirlenmiştir.⁵¹

Protokoldeki amaç serbest anlatı sorularından gelen bilgileri maksimize etmeye çalışmaktır. Bu durumun çocuktan alınan bilgilerin güvenilirlik oranını da arttırdığı görülmektedir. Yapılan bir çalışmada, söz konusu protokole dayalı görüşmelerde mağdur çocuklardan elde edilen güvenilir bilgilerin %60'ından fazlasının açık uçlu sorularla elde edildiği bulunmuştur⁵². Bununla birlikte görüşmecilerin neredeyse tamamının çocukla doğru-yanlış farkı hakkında konuştuğu, neredeyse yarısının çocuğun bilmiyorum demesine izin verdiği, yine görüşmecilerin büyük bir kısmının görüşmeyi bitirirken teşekkür ettiği, yarısından daha azının çocuğa sorusu olup olmadığını sorduğu ve davanın gelecek adımlarını anlattığı gözlemlenmiştir.⁵³

Özellikle küçük yaş grubu çocuklarla yapılan görüşmelere başlamadan önce doğru ve yanlış kavramlarının ele alınması, protokolün takip sürecinde önemli

---

⁴⁸ Pipe, M.E., Orbach, Y., Lamb, M., Abbott, C.B., & Stewart, H. (2008). Do best practice interviews with child abuse victims influence case processing. Unpublished report, US Department of Justice. ISO 690.

⁴⁹ Ermağan Çağlar, E., Kocabaşoğlu, N. (2018). Bellek boşluklarını doldurmaya zorlamanın çocuk görgü tanığı belleği üzerindeki olumsuz etkileri. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 9(34), 451-473.

⁵⁰ Sternberg, K.J., Lamb, M.Y., Orbach, E., Esplin, P.W., & Mitchell, S.(2001). Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free-recall prompts in the course of forensic interviews. Journal of Applied Psychology, 86 (5), 997-1005.

⁵¹ Sternberg, K.J., Lamb, M.Y., Orbach, E., Esplin, P.W., & Mitchell, S.(2001). Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free-recall prompts in the course of forensic interviews. Journal of Applied Psychology, 86 (5), 997-1005.

⁵² Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Davies, G.M., & Westcott, H.L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. Child Abuse & Neglect, 25(5), 669-681.

⁵³ Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Davies, G.M., & Westcott, H.L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. Child Abuse & Neglect, 25(5), 669-681.

bir yere sahiptir. Örnek olarak ele almak gerekirse görüşmeye neden olan adli olaya ilişkin sorulara başlamadan önce söz konusu protokolde aşağıda belirtilen bölüm uygulanmaktadır:

1. **“Benim ayakkabılarım kırmızı (ya da yeşil) dersem, bu doğru mudur değil midir?”**
(Bir cevap vermesi için bekleyin, sonra şöyle söyleyin:)
2. **“Bu doğru değil, çünkü benim ayakkabılarımın gerçek rengi (siyah/mavi vb.). Eğer ben şu an oturduğumu söylersem, bu doğru mudur, doğru değil midir?”**
(Bir cevap vermesi için bekleyin.)
3. **“Bu doğrudu/yanlıştı, çünkü gördüğün üzere ben şu an oturuyorum.”**
“Doğruyu söylemenin ne demek olduğunu anladığımı görüyorum. Bugün bana sadece doğru olanları anlatman çok önemli. Bana, sadece başına gelen şeyleri (yaşadıklarını) anlatmalısın.”
4. **“Görüşme sürecinde, eğer sana sorduğum soruyu anlamazsan bana “Anlamadım” de. Tamam mı?”**
(Bekleyin.)
“Eğer söylediğin şeyi/anlattığını anlamazsam, senden yeniden açıklamanı isteyeceğim.”
(Bekleyin.)⁵⁴

Çocukla kurulan iletişimin önemini göz önünde bulunduran protokoldeki asli amaçlardan biri de çocuğun kendini baskı altında hissetmesine engel olmaktır. Özellikle görüşmenin başında çocuğun ‘bilmiyorum’ deme hakkının olduğunun belirtilmesi, çocuğun baskı altında olduğunu hissetmesine ve görüşmecisi tarafından sorulan sorular karşısında gerçekçi olmayan cevaplar vermesine engel olmaktadır ki bu da görüşmenin güvenilirliğini arttıran etkenlerden biri olarak görülmektedir.⁵⁵

–“Eğer sana bir soru sorarsam ve sen cevabını bilmiyorsan bana “Bilmiyorum” de.”

–“Örneğin, sana köpeğimin adı nedir (veya oğlumun adı nedir?) diye sorarsam ne söylerdin?”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

(Eğer çocuk “Bilmiyorum” derse, ona şöyle söyleyin:)

–“Doğru. Bilmiyorsun, değil mi?”

(Eğer çocuk bir tahminde bulunmaya çalışırsa, ona şöyle söyleyin:)

---

⁵⁴ The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol

⁵⁵ Ermağan, E. (2015). Çocuk görgü tanıklığının güvenilirliğinin incelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

‐Hayır, bilmiyorsun çünkü beni tanımiyorsun. Cevabı bilmediğin zaman, tahmin etmeye çalışma, sadece bilmediğini söyle.‐⁵⁶

NICHD protokolü üzerine yapılan başka bir metaanaliz çalışmasında ise, protokolle yapılan görüşmelerde standart görüşmelere göre daha fazla davet ediciler kullanılırken daha az seçenekli sorular ve önericiler kullanıldığı gözlemlenmiştir. Örnek olarak;

‐(Çocuğun bahsettiği olaya ilişkin olarak) ‐Daha fazla anlatır mısın?‐

‐Bundan daha önce bahsetmiştin. Bana daha fazla şey anlatır mısın?‐

‐Bir doktorla (öğretmenle, sosyal çalışmacıyla veya herhangi bir uzmanla) konuştuğumu duydum. Ne hakkında konuştuğunuzu bana anlatır mısın?‐⁵⁷

ve benzeri şekilde kullanılan ifadeler doğrultusunda protokole dayalı görüşmelerde çocuktan daha fazla bilgi sağlandığı ve görüşmecilerin daha iyi bir performans gösterdiği dikkat çekmiştir.⁵⁸

NICHD protokol güdümlü görüşme ve Memorandum of Good Practice (MoGP) kullanılan adli görüşmelerin karşılaştırıldığı başka bir araştırmada ise, protokol güdümlü adli görüşme yapanların serbest hatırlama davetlerini daha çok kullandıklarını, daha az yönlendirici, seçenekli ve önerici sorular yönelterek adli olaya ilişkin daha fazla bilgi elde ettiklerini bulmuşlardır.⁵⁹

Ahern ve Lamb,⁶⁰ cinsel istismar mağduru 4-13 yaş grubundaki çocukların adli görüşmelerini yürüten görüşmecinin vermiş olduğu tepkileri inceledikleri çalışmalarında, görüşmelerin yarısı çocuğun istismara ilişkin ilk bildirimine odaklanan açıklama aşamasını içeren NICHD protokolü ile, diğer yarısı ise çocuğun ilk açılımının sorgulanmasını içermekle birlikte planlanan bir açılma aşamasının olmadığı MoGP protokolü ile yapılmıştır. Çalışma sonunda, cinsel istismar mağduru olan çocuklar görüşmeciye cevap verdikleri anlarda

---

⁵⁶ The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol

⁵⁷ The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol

⁵⁸ Benia, L. R., Hauck-Filho, N., Dillenburg, M. & Stein, L. M. (2015). The NICHD investigative interview protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(3), 259-279. doi: 10.1080/10538712.2015.1006749

⁵⁹ Lamb, M.E., Orbach, Y., Sternberg, K.J., Aldridge, J., Pearson, S., Stewart, H., Esplin, P.W., Bowler, L. (2009). Use of a structured investigative protocol enhances the quality of investigative interviews with alleged victims of child sexual abuse in Britain. *Applied Cognitive Psychology*, 23(4), 449-467.

⁶⁰ Ahern, E.C., Lamb, M.E. (2016). Children's reports of disclosure recipient reactions in forensic interviews: Comparing the NICHD and MoGP protocols. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 32(2), 85-93. doi:10.1007/s11896-016-9205-x

destekleyici ve destekleyici olmayan çeşitli tepkiler bildirmişlerdir. Destekleyici olmayan tepkiler çocukların daha endişeli, suçlu veya öfkeli hissetmesine ve bilgi verirken daha huzursuz olmasına neden olmuştur. Ancak, NICHD protokolü ile yürütülen görüşmelerde çocukların görüşmeciden gelen destekleyici tepkiler karşısında olaya ilişkin bilgi verme ve görüşmeciye açılma hususlarında daha işbirlikçi oldukları görülmüştür. Bu doğrultuda, NICHD protokolünün kullanımının, görüşmecinin tepkileri karşısında istismara maruz kalan çocuğun görüşmeden vazgeçme olasılığını ortadan kaldıradığına söylemek mümkün olmaktadır.

Ayrıca, NICHD protokolünün takip edildiği görüşmelerde ilişki kurma aşamasında çocuk tarafından istismarla ilişkisi olmayan olayların serbestçe anlatıldığı nötr olaylar ve hobiler hakkında soruların da yer bulduğu görülmektedir. İlişki kurulması aşamasında yer alan bu diyalogun, özellikle daha büyük yaştaki çocuklarda çocuğun üretkenliğini ve olası rahatlığını arttırırken adli görüşmeye sebep olan durum harici diğer olaylar ve hobiler aracılığıyla hedef olaya ilişkin daha uzun cevaplar almayı sağladığı ifade edilmiştir.⁶¹

“Şimdi, seni daha iyi tanımak istiyorum.”

1. “Bana yapmaktan hoşlandığın şeyleri anlat.”

(Cevap vermesi için çocuğu bekleyin.)

(Eğer çocuk açıkça detaylı bir cevap verirse, 3. soruya geçin.)

(Eğer çocuk cevap vermezse, kısa bir cevap verirse veya ne yapacağını bilemezse, şöyle sorabilirsiniz:)

2. “Gerçekten, seni daha iyi tanımak istiyorum. Yapmaktan hoşlandığın şeyleri bana anlatmana ihtiyacım var.”

(Bir cevap vermesi için bekleyin.)

3. “Daha fazla bilgi verir misin?” *(Çocuğun bahsettiği etkinlik/ aktiviteye yönelik olarak sorulur. Ancak televizyon, video oyunları ya da hayali aktivitelere odaklanmaktan kaçınin.)*

*(Bir cevap vermesini bekleyin.)*⁶²

Bunun beraberinde, görüşmenin başında çocuğun neden görüşme ortamında olduğu ve görüşmenin yapılma amacı net bir şekilde ifade edildiği için (“Görevlerimden biri yaşadıkları olaylar hakkında çocuklarla (gençlerle) konuşmak. Birçok çocukla (gençle) görüşme yapıyorum, böylece yaşamış oldukları olayları bana anlatabiliyorlar. Bu nedenle, başlamadan önce, gerçekleri anlatmanın ne kadar önemli olduğunu anladığından emin olmak

---

⁶¹ Price, E.A., Ahern, E.C. & Lamb, M.E. (2016). Rapport-building in investigative Interviews of alleged child sexual abuse victims. *Applied Cognitive Psychology, 30*(5), 743-749. doi: 10.1002/acp.3249.

⁶² The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol

istiyorum.”)⁶³ hobiler ya da diğer yaşam olaylarına yönelik kurulan sohbetin çocuğun görüşmenin amacından uzaklaşmasına sebebiyet vermediği gözlenmektedir.

NICHD protokolünün baz alındığı başka bir çalışmada ise, NICHD protokolünün kullanıldığı 55 adet adli görüşme kaydı ile protokol güdümlü olmayan 50 adet adli görüşme kaydı karşılaştırılmıştır.⁶⁴ Söz konusu görüşmeler aynı deneyime sahip 6 farklı görüşmeci tarafından yürütülmüş ve kayda alınmıştır. Araştırma sonucunda NICHD protokolüne bağlı kalınarak yapılan görüşmelerde cinsel istismara ilişkin olarak çocuklardan alınan bilgilerin protokol güdümlü olmayan görüşmelere oranla daha ayrıntılı olduğu gözlenmiştir.⁶⁵

SONUÇ

Ülkemizde çocuklarla yapılan adli görüşmelerin daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için hastaneler bünyesinde çocuk izlem merkezleri; adliyeler içerisinde ise adli görüşme odaları kurulmuştur. Söz konusu merkez ve odalarda fiziki donanımlar sağlanırken aynı zamanda uzmanlar da ilgili bakanlıklar tarafından eğitimsel açıdan desteklenmektedir. Ancak uygulama açısından bakıldığında kurumlar arasında olduğu gibi uzmanlar arasında da farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. Ortak bir yaklaşımın olmaması, adli görüşmelerin geçerliliğini azaltmasının yanı sıra yapılan görüşmelerden yeterli bilgi sağlanamadığı için çocukla birden fazla görüşme yapılmasına da zemin oluşturmaktadır. Tekrar görüşmelerinden doğan olay belleğindeki değişimler ise çocuk görgü tanığının ifadelerindeki güvenilirliği azaltmakta; tekrar görüşmeleriyle çocuğun yeniden travmatize olmasına neden olabilmektedir. Diğer bir bakış açısıyla belirtmek gerekirse, söz konusu sınırlılık, adli görüşme odalarının kurulum amaçlarından biri olan mağdurun ikincil travmatize oluşunun engellenmesi amacına ters düşüldüğünü açıkça göstermektedir.

Çocukla yapılan adli görüşmelerde bir standardın sağlanması; yarı yapılandırılmış bir protokolün oluşturulması ve görüşmelerin ortak bir yaklaşımla bu protokol vasıtasıyla yürütülmesi, alınan ifadelerin güvenilirliğini arttırırken çocuğun yararının da göz önünde bulundurulmasına imkan sağlayacak, uzmanlar için bir yol haritası olacaktır. Adli olaya ilişkin diğer

---

⁶³ The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol

⁶⁴ Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M.E., Sternberg, K.J., Esplin, P.W., & Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 24(6), 733-752.

⁶⁵ Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M.E., Sternberg, K.J., Esplin, P.W., & Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 24(6), 733-752.

birimlerle (polis, hastane vb.) yapılması gereken bilgi alış verişini daha sistemli hale getirecek ve sistemli bir olay kaydının ortaya çıkmasına imkan sağlayacaktır. Bu durum, aynı zamanda, adli görüşme odalarında görev yapan uzmanlar tarafından ifade edilen görüşmeye hazırlıksız girme problemini⁶⁶ de ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, görüşmede aktif rol alan bütün uzmanlarca ortak bir protokolün takip edilmesi, hakim ve savcılar tarafından ihtiyaç duyulan maddi gerçekliklere ilişkin bilgilerin (olay olmuş mu olmamış mı, kaç kere olmuş gibi) gözden kaçırılabilceği kaygısını da ortadan kaldıracaktır. Protokolün uygun şekilde takip edilmesi neticesinde görüşmeyi yürüten uzmanlar tarafından bu bilgilerin de alınacağına emin olmalarını sağlayacak ve bu şekilde görüşmenin akışının bozulmasına dair belirtilen sorun⁶⁷ da ortadan kaldırılabilir.

Belirtilen diğer bir problem ise, görüşme esnasında çocuğun görüşmede işbirliği kurmaktan kaçınması ve iletişimin sağlıklı bir şekilde devam ettirilememesi durumlarında uzmanların tam olarak ne yapacaklarını belirleyemedikleri yönündeydi.⁶⁸ Bu noktada, NICHD protokolünün görüşme sürecini basamak basamak ele alması ve sunduğu örnek cümlelerle sorulan sorular karşısında çocuktan yanıt alınmadığında nasıl bir yol takip edilebileceğini görüşmeciye hatırlatması görüşme esnasında iletişim kopukluklarının yaşanmasının önüne geçebilecektir.

Söz konusu bağlamda, bu çalışmanın sadece Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolü'nün kullanımda sağladığı yararlar ile sınırlı olduğunu göz önünde bulundurmakla birlikte, ülkemizde mevcut düzenlemeler ile mağdur ve tanık ifadelerinin güvenilirliğini artırma yönünde faaliyete geçen adli görüşme odalarında görüşme sürecine ilişkin yaşanan sıkıntılara ışık tutacağına inanılmaktadır. Ayrıca, uluslararası platformda kullanılan diğer ilgili protokoller ve Türkiye'deki adli görüşme teknikleri incelenerek Türk adalet sistemine uygun bir adli görüşme protokolünün geliştirilmesinin önemine de dikkat çekeceği düşünülmektedir.

---

⁶⁶ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

⁶⁷ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

⁶⁸ Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

KAYNAKÇA

Ahern, E.C., Lamb, M.E. (2016). Children's reports of disclosure recipient reactions in Forensic interviews: Comparing the NICHHD and MoGP protocols. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 32(2), 85-93. doi:10.1007/s11896-016-9205-x

American Professional Society on the Abuse of Children. (2012). Practice guidelines: Forensic interviewing in cases of suspected child abuse. http://www.childfirstpa.com/wp-content/uploads/2014/07/APSAC_FI_Guidelines_2012.pdf. (25 Aralık 2016 tarihinde indirilmiştir)

American Psychological Association (2002). *A Reference for Professionals:Developing*. Washington: American Psychological Association.

Atılğan, E.Ü. , Yağcıoğlu, S. ve Çavdar, Y. (2014a). Çocuklarla adli görüşme odaları ihtiyaçlar, iyi uygulama örnekleri ve çocuklarla adli görüşme standartları özet rapor. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.

Atılğan, E.Ü. , Yağcıoğlu, S. ve Çavdar, Y. (2014b). Çocuklarla Adli Görüşme için Rehber. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye.

Benia, L.R., Hauck-Filho, N., Dillenburg, M. & Stein, L.M. (2015). The NICHHD investigative interview protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(3), 259-279. doi: 10.1080/10538712.2015.1006749

Block, S.D., Foster, E.M., Pierce, M.W., Berkoff, M.C., Runyan, D.K. (2013). Multiple forensic interviews during investigations of child sexual abuse: A cost-effectiveness analysis. *App Dev Sci*, 17(4), 174-183.

Cirlugea, O., O'Donohue, W.T. (2016). Review of Psychometrics of Forensic Interview Protocols with Children. In W. T. O'Donohue & M. Fanetti. (Ed.), *Forensic Interviews Regarding Child Sexual Abuse: A Guide to Evidence-Based Practice* (pp. 237-257). Switzerland: Springfield.

Dağlı, T., İnanıcı, M.A. (2010). Üniversiteler için Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık.

Davies, D., Cole, J., Albertella, G., McCulloh, L., Allen, K. & Kekevan, H. (1996). Model for conduction forensic interviews with child victims of abuse. *Child Matreatment*. 1(3), 189-199.

DePure, D.P. & Sites, J. (2015). *Child Abuse Investigation Field Guide*. Massachusetts: Elsevier

DeVoe, E.R., Faller, K.C. (1999). The characteristics of disclosure among children who may have been sexually abused. *Child Maltreatment*, 4(3), 217-221.

Ermağan, E. (2015). Çocuk görgü tanıklığının güvenilirliğinin incelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

Ermağan Çağlar, E., Kocabaşoğlu, N. (2018). Bellek boşluklarını doldurmaya zorlamanın çocuk görgü tanığı belleği üzerindeki olumsuz etkileri. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9(34), 451-473.

Faller, K. C. (2007a). Forensic and Clinical Interviewer Roles in Child Sexual Abuse. In K.C. Faller (Ed.), *Interviewing Children About Sexual Abuse: Contraversies and Best Practice*. (pp. 3-10). New York: Oxford University Press, Inc.

Faller, K.C. (2007b). Interviewing Children About Sexual Abuse. In K.C. Faller (Ed.), *Interviewing Children About Sexual Abuse: Contraversies and Best Practice*. (pp. 66-89). New York: Oxford University Press, Inc.

Garven, S., Wood, J.M., Malpass, R.S., & Shaw III, J.S. (1998). More than suggestion: The effect of interviewing techniques from the McMartin Preschool case. *Journal of Applied Psychology*, 83(3), 347-359.

Glaser, D. (2005). Child maltreatment. *Psychiatry*, 4(7), 53-57.

Herman, J.L. (2005). Justice from the victim's perspective. *Violence Against Women*, 11(5), 571-602.

Lamb, M.E., Sternberg, K.J., Orbach, Y., Esplin, P.W., Stewart, H., & Mitchell, S. (2003). Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(5), 926-934.

Lamb, M.E., Orbach, Y., Sternberg, K.J., Aldridge, J., Pearson, S., Stewart, H., Esplin, P.W., Bowler, L. (2009). Use of a structured investigative protocol enhances the quality of investigative interviews with alleged victims of child sexual abuse in Britain. *Applied Cognitive Psychology*, 23(4), 449-467.

La Rooy, D. & Lamb, E.M. (2011). What happens when interviewers ask repeated questions in forensic interviews with children alleging abuse? *J Police Crim Psych*, 26:20–25. doi: 10.1007/s11896-010-9069-4.

La Rooy, D.J., Brubacher, S.P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I.I., Korkman, J., Myklebust, T., Naka, M., Peixoto, C.E.E., Roberts, K.P.,

Stewart, H., Michael E. Lamb, M.E. (2015). The NICHD protocol: a review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2(1), 76-89.

Malloy, L.C., Katz, C., Lamb, M.E., & Mugno, A.P. (2015). Children's requests for clarification in investigative interviews about suspected sexual abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 29(3), 323-333. doi: 10.1002/acp.3101.

Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M.E., Sternberg, K.J., Esplin, P.W., & Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 24(6), 733-752.

Pipe, M.E., Orbach, Y., Lamb, M., Abbott, C.B., & Stewart, H. (2008). Do best practice interviews with child abuse victims influence case processing. Unpublished report, US Department of Justice. ISO 690.

Pipe, M.E., Orbach, Y., Lamb, M., Abbott, C.B., Stewart, H. (2013). Do case outcomes change when investigative interviewing practices change? *Psychology, Public Policy, and Law*, 19(2), 179-190.

Peixoto, C.E., Ribeiro, C., & Lamb, M.E. (2011). Forensic interview protocol in child sexual abuse. Why and what for? In T. Magalhaes (Ed), *Abuse & neglect series: To improve the management of child abuse and neglect* [Vol.1]. (pp.133-160). Porto: SPECAN.

Price, E.A., Ahern, E.C. & Lamb, M.E. (2016). Rapport-building in investigative Interviews of alleged child sexual abuse victims. *Applied Cognitive Psychology*, 30(5), 743-749. doi: 10.1002/acp.3249.

State Of Michigan Governor's Task Force On Child Abuse And Neglect And Department Of Human Services. (2011). *Forensic Interview Protokol*. (3rd edition). https://www.michigan.gov/documents/dhs/DHS-PUB-0779_211637_7.pdf . (3 Eylül 2016 tarihinde indirilmiştir.)

Steele, L.C. (2012). The Forensic Interview: A Challenging Conversation. In P. Goodyear- Brown (Ed.), *Handbook of child sexual abuse identification, assessment, and treatment*. In (99-120). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Davies, G.M., & Westcott, H.L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. *Child Abuse & Neglect*, 25(5), 669-681.

Sternberg, K.J., Lamb, M.Y., Orbach, E., Esplin, P.W., & Mitchell, S. (2001). Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free-recall prompts in the course of forensic interviews. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 997-1005.

Şahin Dağlı, F. (2017). Fiziksel ceza ve çocuk üzerine etkileri. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 11(2), 11-12.

Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Taylor, C.A., Hamvas, L., Rice, J., Newman, D.L., & DeJong, W. (2011). Perceived social norms, expectations, and attitudes toward corporal punishment among an urban community sample of parents. *Journal of Urban Health*, 88(2), 254-269.

TC Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, (2017). Adli görüşme odaları <http://www.magdur.adalet.gov.tr/hakkinda> 01253 adresinden 24 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.

TC Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Mağdura Yaklaşım Kılavuzu, (2016) <http://magdur.adalet.gov.tr/magdura-yaklasim-kilavuzu-01193> adresinden 13 Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.

The Institute for Human Services, (2010). 203: Investigative Interviewing in Child Sexual Abuse Cases Standard Curriculum. Pittsburgh: University of Pittsburgh, School of Social Work

Themeli, O., & Panagiotaki, M. (2014). Forensic interviews with children victims of sexual abuse: the role of the counselling psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1-19.

Ümit Atılğan, E., Yağcıoğlu, S., Çavdar, Y. (2014). Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber. Ankara: Unicef Türkiye.

Wood, B., Orsak, C., Murphy, M. & Cross, H.J.(1996). Semistructured child sexual abuse interviews: interview and child characteristics related to credibility of disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 20(1), 81-92.

Wood, J. M., & Garven, S. (2000). How sexual abuse interviews go astray: Implications for prosecutors, police, and child protection services. *Child Maltreatment*, 5(2), 109-118.

World Health Organization. (2003). Guidelines for medico-legal care of victims of sexual violence. Geneva.